Book Reviews

- A. Teeuw, R.B. Slametmuljana, *Poezie in Indonesia. Een literaire en taalkundige studie*, Bibliothèque du Muséon, Leuven 1954, XVI en 248 pp.
- J.P.B. de Josselin de Jong, J. Voorhoeve, *Voorstudies tot een beschrijving van het Sranan Tongo (Negerengels van Suriname)*; N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij, Amsterdam 1953. (Amsterd. dissertatie).
- G.W.J. Drewes, N. St. Iskandar, Udjian Masa. J.B. Wolters Uitgevers Maatschappij, Djakarta-Groningen, 1952. 499 blz.
- Rodney Needham, W.R. Geddes, *The Land Dayaks of Sarawak*. London: H.M.S.O. (Colonial Research Studies No. 14) 1954, pp. 113; illustrations, diagrams, maps.
- W. Ph. Coolhaas, H.R.C. Wright, *Free trade and protection in the Netherlands, 1816-1830; A study of the first Benelux*. Cambridge University Press, 1955, XI + 251 blz.
- ,
In: *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 111 (1955), no: 3, Leiden, 309-320

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

BOEKBESPREKING

R. B. Slametmuljana, POEZIE IN INDONESIA. Een literaire en taalkundige studie, Bibliothèque du Muséon, Leuven 1954, XVI en 248 pp.

De verschijning van deze eerste dissertatie van een Indonesiër over Indonesische taal- en letterkunde sedert de vrijwording van Indonesia is als zodanig een belangrijke gebeurtenis die de aandacht van ieder in de Indonesische cultuur en wetenschap geïnteresseerde verdient. Het is immers volkomen zeker dat de beoefening van de Indonesische wetenschappen alleen dan vruchtbaar en bloeiend kan zijn in de toekomst, wanneer de Indonesische geleerden zelf het leeuwendeel van het werk verrichten. Het is te hopen dat dit boek het begin mag zijn van een lange reeks dissertaties van jonge Indonesische onderzoekers — en dat het niet bij dissertaties mag blijven.

Uit een algemeen oogpunt is het al dadelijk opvallend — en in zekere zin betreurenswaardig — dat dit boek in het Nederlands verschenen is. Men begrijpt dat de schrijver door Leuven te kiezen tot basis van zijn verblijf en studie in Europa de mogelijkheid van een diss. in de Bahasa Indonesia bij voorbaat afsneet — aan de andere kant betekent dat voor die Bahasa Indonesia toch ideeel en praktisch een verlies. Immers iedere verschijning van een wetenschappelijk werk in de B.I. is ideeel winst, omdat het prestige en het aanzien van die taal erdoor verhoogd wordt, in eigen land en in de wereld, en praktisch, omdat het noodzakelijk een verrijking van de taal in woordenschat en wetenschappelijke hanteerbaarheid met zich brengt. Het is te hopen, dat schr. zich zal revancheren in dit opzicht.

Dat het Nederlands niet helemaal gaaf en correct is vergeeft men schr. gaarne. Intussen krijgt men toch bij lezing de indruk dat zijn taal slordiger is dan strikt nodig was, en daarmee kom ik op de hele formele verzorging van het boek, die in ernstige mate aan die slordigheid lijdt, zo zelfs, dat men toch moet zeggen dat het in dit opzicht wel ver blijft beneden het peil dat men van een wetenschappelijk filoloog kan accepteren. Het boek zit vol drukfouten (ook als men de „enkele errata” (3 blzz.!) die de schr. zelf nog signaleerd heeft niet meetelt). Er is geen citaat foutloos overgekomen: en niet alleen citaten uit de vaklit. komen er bedroevend af, ook de citaten uit Indonesische teksten zijn nooit in orde, en vaak in de gegeven vorm onbruikbaar. Voorbeelden zijn overbodig, ze liggen voor het grijpen. Slordig is ook de hele omgang van de schr. met zijn bronnen, teksten en vakliteratuur in die zin, dat hij vaak onnauwkeurig vertaalt, uit Oudjav. of B.I. (zie de ergerlijke vertaling in de vertaling van de titel van het boek van Armijn Pané op p. 5 bv.) of zijn voorgangers onnauwkeurig gelezen heeft of weergeeft. En slordig is ook, hoe kan het anders, zijn eigen denken. Telkens weer hapert het betoog, of wordt overmatig aandacht geschonken aan details die niet terzake doen, terwijl de hoofdzaken nauwelijks te vinden zijn, soms alleen te raden. Zo is ook de hele compositie van het boek slordig en rommelig. Het onderwerp gaf daar trouwens alle aanleiding toe: Poëzie in Indonesia is immers zo'n omvangrijk terrein, dat het moeilijk lijkt binnen een beperkt bestek er een afgerond geheel van te maken. Natuurlijk moest schr. zich beperken: van de honderden talen die elk toch weer op eigen wijze drager van poëzie zijn behandelt hij enigszins uitvoerig alleen Javaans (oud en nieuw) en Maleis met

B.I. De beperking kan men hem niet kwalijk nemen. Maar een ernstig gebrek is zeker wel de volkomen onsystematische wijze waarop hij zo wat over die talen en hun literatuur heen zweeft, essentiële momenten en problemen verdoezelend of verzwijgend, uitwendend over details, etymologieën, curiositeiten, niet onderscheidend tussen oude kost en eigen resultaten. Er staan zeker wel dingen in dit boek die de moeite waard zijn, er komen onderwerpen aan de orde die belangrijk en nieuw zijn — maar daarnaast staat zoveel wat waardeloos of overbekend is — althans in kringen van vakgenoten — dat de eindindruk van dit boek toch, mede door de uiterst onverzorgde vorm, zeer ongunstig is.

Door gebrek aan compositie en eenheid is het ook niet mogelijk, dit boek als geheel te beoordelen — ik zal de schr. op de voet volgen, en over de verschillende hoofdstukken nog een en ander zeggen, waarbij ik nu verder maar voorbij ga aan de telkens voorkomende gebreken en onjuistheden in details, waarvan het boek wemelt.

In het eerste hoofdstuk *Taal en Vers* doet Slametmuljana niet veel anders dan het probleem van de kwantiterende o.j. kawakin-poëzie stellen. Hij haalt daartoe van alles aan, soms te pas, meestal te onpas, maar levert op zijn best nieuwe illustraties. Nieuwe gegevens, argumenten of conclusies voert hij voor zover ik zie niet aan, en hij komt ook niet verder dan tot wat hij zelf een zeker veilige „bewering” noemt (conclusie zou inderdaad te veel gezegd zijn) „dat het Oud-Javaans met kwantitatieve syllaben alleen gekend werd door geleerden en deftige mensen, en dat het volk zijn eigen inheemse taal en inheemse verskunst kende. De spreektaal was dus in die tijd geen taal met kwantitatief karakter” (p. 13). En hij acht de bloeitijd van de kakin-wins „niet een bloeitijd van nationale aard, maar die van culturele semi-overheersing, daar de literaire kunst gebaseerd is op een leencultuur, terwijl de beoefenaars inheems zijn” (p. 16). De auteur zal wel gelijk hebben — maar men had van hem zo graag bewijzen in plaats van beweringen, nieuw onderzoek in plaats van herhaling van bekende feiten gezien.

Het tweede hoofdstuk draagt de titel: *De oude en de nieuwe verskunst*. Het voldoet helaas niet aan de verwachtingen, die daardoor gewekt worden. De schr. betoogt, zeker terecht, dat de „kidung” al oud is, zeker zo oud als de oudste overgeleverde o.j. lit. Daaronder zal dan te verstaan zijn een of andere vorm van volkspoëzie, vergelijkbaar met dgl. poëzie elders uit Indonesia. Argument voor deze ouderdom is dat *kidung* al telkens in het o.j. Rām. voorkomt in een dgl. bet. — alweer niet bijster origineel. Dan slaat de schr. aan het etymologiseren over het woord *kidung*, waarin hij een onomatopoëtisch element *-dung* ontdekt („*kidung* betekent hetgeen *dong-dung dung* klinkt”, p. 23), met een element *ki-* („wortelmorpheem”?? p. 22), waarvan de functie hier en elders „precies dezelfde als die van het bekende praefix honorifique *si* in *si merah* = hetgeen rood is ..” (sic) is. Vervolgens vergelijkt hij nu eens, identificeert hij dan weer (zo precies moet men deze dingen blijkbaar niet nemen) dit *kidung* met mal. *senandung*, bat. *andung-andung* — en hij had dadelijk ook nog mad. en mak. equivalenten kunnen noemen, als hij Van der Tuuk had gebruikt. Maar nergens in zijn hele boek (behalve in de literatuurlijst — maar daar staat wel meer in wat in ieder geval niet met vrucht gebruikt is!) blijkt dat deze javanicus ooit met dit woordenboek werkt. — Tegenover *kidung* wordt *matjapat* gesteld: de naam voor dezelfde poëzie in de nieuw-jav. tijd. Ook hier een nieuwe etymologie: *ma-tjapat* (dat *ma-* is in het njav. toch ook niet helemaal gewoon — maar daarover geen woord!): *tjapat* zou „tegelijktijd van buiten leren en poëzie .. betekenen” (p. 30), vgl. jav. *tjapet-tjapet* „half-onthouden, half-vergeten”. De formele identiteit van dit hypothetische *tjapat* met bal. *tjakepan* en mal. *tjakap* wordt „bewezen” via een paar andere gevallen van wisseling van *k* en *p*, resp. *p* en *t* (al „komt” deze laatste „weinig voor”), en dan wordt een beroep gedaan op

de bet. van *tjakepan* „poëzie” en *tjakap* „spreken”, waarmee de etymologie van *tjapat* voltooid is. Er is moeilijk een geval te bedenken waar de zwakte van de hele methode van etymologiseren duidelijker aan het licht treedt dan hier: dat mal. *tjakap* (gesprek) en bal. *tjakepan* (poëzie) „geen homoniemen” zijn, maar „één van oorsprong, één van betekenis in de diepe zin, maar louter verschillend van gebruiksfunctie in de samenleving” (p. 32) is immers weinig meer dan nonsens: mal. *tjakap* „spreken” is immers secundair, te verklaren uit de bet. „instaat, bij machte”, via bv. *bertjakap*-(*tjakap*), ‘zeggen in staat te zijn’, ‘beweren te kunnen’, ‘beweren’, ‘kletsen’, ‘praatjes hebben’, ‘praten’, terwijl bal. *tjakepan*, zo het al ‘poëzie’ betekent (waar haalt schr. dat vandaan?), dat toch pas secundair doet, via ‘doos’, ‘afsluiting’, ‘deksels als bescherming van een lontar’ etc., zie Van der Tuuk 1.612.

Van *matjapat* komt schr. op *tembang*, waarover hij ook lang praat. — zijn conclusie dat het identiek is met het oj. *tembang* ‘slaan’ lijkt mij niet onjuist, maar alles wat hij in het betoog te pas brengt zou ik niet graag voor mijn rekening nemen, en is weer grotendeels irrelevant. Omgekeerd blijft het essentiële moment van het betoog: waarom een woord voor ‘slaan’ ‘poëzie’ kon gaan betekenen nogal verborgen, schr. schijnt te bedoelen, dat *tembang* ook voor het slaan van de versmaat gebruikt werd, evt. door begeleiding op een muziekinstrument, en dat zo de betekenis ‘poëzie’, via ‘maat’, ‘geslagen wijs’ dus te verklaren is. Deze ‘ontwikkeling’ ‘zien’ we in het betoog eigenlijk amper (37) — en zeker is hiermee nog geenszins verklaard dat *tembung*, in het oj. eveneens ‘slaan’ (maar niet geheel synoniem met *tembang*: *tembung* wordt naar het schijnt niet gebruikt van het slaan op gong’s ed.), in het nj. ‘woord’ is gaan betekenen. Wellicht moet men vóór deze betekenisovergang denken aan de tussenfase van *tembung* ‘afweren’, ‘pareren’, ook ‘met woorden schermen’, blijkens enige gegevens bij V. d. T., vgl. ook *tangkis* aldaar.

Het formele verschil tussen *tembang* en *tembung* geeft schr. aanleiding tot een lange, in zijn betoog nergens op slaande uitweiding over wat hij misleidend noemt *Het Ablaut-systeem*, waaronder hij allerlei functioneel zeer verschillende vormen van vocaalwisseling en -variatie in het Jav. brengt — en dat brengt hem dan weer tot een beschouwing over het krama, waarin weinig nieuws en nogal wat irrelevant of fouts staat. Juist is zeker de gedachte dat er een nauwe relatie tussen de ontwikkeling van het krama en de rol van de *tembang* in de javaanse cultuur bestaat, niet alleen in die uiterlijke zin, dat door de formele eisen die de *tembang* stelt, allerlei dubletten van woorden konden ontstaan, die gemakkelijk als krama-ngokoparen ook bruikbaar waren, maar ook in die veel diepere zin dat krama en *tembang* beiden uitingen en producten zijn van die typische Javaanse hofcultuur, waarin het woord en de taal vanouds een centrale plaats innamen. Men zou ook hier alleen zo graag dit verband wat nader uitgewerkt en gepreciseerd, kortom onderzocht in plaats van geponeerd hebben gezien. Er is zeker wel materiaal voor een dissertatie alleen hierover! Overweging verdient voorts zeker de suggestie dat *sekar*, krama van *tembang*, in oorsprong niet identiek is met *sekar* ‘bloem’, maar teruggaat op *samskāra*, al zal secundair *sekar* mee zijn rol gespeeld hebben; schr. laat het intussen bij suggesties, waar materiaal genoeg voor uitvoeriger argumentatie te vinden zou zijn geweest (vgl. bv. K. Wulff, *Sang Hyang Kamahāyānan Mantrānaya*, .. Kopenhagen 1935, p. 51 vv.).

Het derde hoofdstuk, *De namen der nieuw-javaanse versmaten*, begint met een aperte onjuistheid: Berg zegt in zijn diss. niet dat ‘sommige Nieuw-Javaanse versmaatsnamen ontleend zijn aan namen van literaire werken uit de Hindu-Javaanse tijd’ (Sl. p. 55), maar: ‘Vermoedelijk zijn dus de namen van een aantal têngahan-maten ontleend aan de titels der gedichten, waarin ze het eerst gebruikt zijn’ (B. p. 39), en in dit boek noemt hij bij mijn weten ook niet de *asmaradana*, die terug zou gaan op de naam van de kakawin Smaradahana. Dat vb. noemt Berg wel in zijn *Inleiding tot de studie van het Oud-Javaansch* (1928), p. 69 — en men moet dus wel vrezen dat

Sl.'s kennis van Berg's diss. hier niet verder reikt dan deze summiere weergave!¹⁾.

Schr. betoogt dan dat de javaanse versmaten oorspronkelijk meer populaire namen hadden, maar dat, in overeenstemming met de jav. opvattingen over de naam in het algemeen, waarschijnlijk 'de Javaanse volkspoëzie na haar verheffing tot cultuurpoëzie ook een naamverandering heeft ondergaan' (p. 58), waarbij de ook elders in het Jav. bekende procédés van wangsalan's etc. goede diensten zouden hebben bewezen. Schr. tracht dan te vinden 'de oorspronkelijke namen en hun betekenis' — van de 16 versmaten meent hij dat er niet minder dan 15 tot inheemse plantnamen kunnen worden herleid, wat het karakter van deze poëzie als oorspr. *volkspoëzie* nog eens zou onderstrepen.

Het is ondertussen moeilijk de schr. zonder meer bij te vallen in zijn etymologieën en verklaringen: soms is hij wel overtuigend, hier en daar bijzonder gelukkig naar het voorkomt (p. 63, de gelijkstelling van *srinata* met *sinom*) — maar elders neemt zijn vernuft zulke grote en gewaagde sprongen, dat ik er althans niet bij kan en vraagtekens moet zetten: bv. het betoogt dat van *truh* (in *megatruh*) naar *tuwuh* voert via allerlei heterodoxe klankgelijkstellingen, en in de beschouwingen over *durma*. Intussen zal ik de laatste zijn om te ontkennen dat een bevredigende etymologische methodiek voor de IN talen nog niet bestaat. Het is immers wel duidelijk dat men met de uit de indo-europese talen bekende methode niet ver, zeker niet ver genoeg komt, dat allerlei evidente samenhangen niet volgens klankwetten in traditionele zin te verantwoorden zijn. Berg heeft o.a. in zijn diverse publicaties al telkens incidenteel gewezen op deze problematiek, en men kan dus stellen dat een onderzoek als dat van Slamelmuljana, hoezeer intuïtief, en methodisch (nog) niet verantwoord, toch zijn waarde heeft, omdat in een geval als dit juist de intuïtie van een Indonesiër alle kans heeft werkelijke relaties op het spoor te komen en juist te verklaren, die anders nog niet goed duidelijk te maken zijn. Bovendien komt er dan in ieder geval voor het Jav. nog de complicatie bij van het ongelimiteerde spel met homoniemen en synoniemen, anders: met formele en semantische gelikheden, zodat men in zekere zin hier kan zeggen: alles is mogelijk. Aan de andere kant moet men dan toch ook naar voren brengen, dat als men eenmaal de intuïtieve methode van Sl. accepteert, ieder jav. woord wel is terug te brengen tot een van de immers zeer talrijke plantennamen, zodat zijn conclusie nog maar weinig zegt. Ik moet mijn oordeel over dit hoofdstuk en zijn conclusies dus opschorten, vooral omdat mij toch nog niet duidelijk is geworden welke waarde en functie deze plantnamen als namen voor versmaten nu in de jav. volkscultuur hebben gehad: zijn daarvoor parallellen of andere argumenten? Immers al is het waar dat de planten een grote invloed uitoefenen op het volksleven, en dat het plantaardige het grootste bestanddeel van het volksvoedsel uitmaakt (vgl. p. 93), daarmee is toch mij nog niet duidelijk verklaard dat men plantnamen als namen voor versmaten gebruikt. Bovendien blijft er in deze gedachtengang een andere, zeer grote moeilijkheid: al kan men het met schr. eens zijn dat de kidung als zodanig oude volkspoëzie, of een ontwikkeling daarvan is, het is toch niet goed denkbaar dat deze wat de versregelstructuur en verplichte eindklinker per regel betreft sterk kunstmatige matjapat-poëzie in zijn huidige vorm, met zijn grote verscheidenheid van versmaten, volkspoëzie en volkscultuur is: ook deze differentiatie moet men stellig zien in het raam van een verfijnde literaire traditie en aristocratische taalcultuur — m.a.w. dan komen die plantnamen uit de volkscultuur wel erg in de lucht te hangen.

In het vierde hoofdstuk, *Verstype*, komt de vraag naar de structuur van de versregel in het Javaans, en ook in het Maleis en andere IN talen aan de orde. De schr. ontkent dat de jav. regel zou overeenstemmen met een van de 4 typen van A. W.

¹⁾ Van Berg's diss. wordt in de literaturopgave gezegd dat hij in Zandvoort verschenen is (p. 239). Men zou bijna deze fonologisch zo curieuze verwarring met Santpoort ook toeschrijven aan kennisneming van dat boek van horen zeggen!

de Groot: het is z.i. heffingsvers noch isosyllabisch, woordvers noch woordgroepvers. Wel staat voor iedere maat het aantal lettergrepen per regel vast. Intussen moet men opmerken dat volgens De Groot zelf het jav. vers dan zeker isosyllabisch zou moeten heten: het gaat er immers bij dit type niet om dat elke regel even veel lettergrepen heeft, maar dat iedere regel een vast aantal lettergrepen heeft, vgl. zijn vbb. op p. 10 van de *Algemene Versleer* uit Frans en Japans. Maar Sl. vindt dat een te uiterlijke beoordeling van het type, en wil 'de kern van de bedoelde versbouw' kennen (p. 99). Die meent hij te kunnen vinden door er op te wijzen dat men tembang altijd als gezongen poëzie moet zien, dat hier de eenheid van vers en voordracht essentieel is — en die voordracht of zang vergt een regelmatige woordverdeling van de regel, met name moet er een regelmatige caesuur zijn, en schr. meent die, in overeenstemming met R. Hardjowirogo, te kunnen aanwijzen. Ik moet tot mijn spijt zeggen dat mij niet is duidelijk geworden wat nu de regelmaat in de verdeling van de woorden over de regel is, althans bij de kortere regels niet. Regels met 9 of meer lettergrepen schijnen inderdaad altijd een woordgrens na de vierde lettergreep te hebben — maar naar mijn indruk, ook uit de vbb. van Sl., kan bij kortere regels alles, al zijn natuurlijk, overeenkomstig wat de woordstructuur in het Jav. doet verwachten bepaalde typen regel frekwenter dan andere. Wat Sl. formuleert klopt eenvoudig niet met zijn eigen vbb., men zie bv. de regel voor de versregel van 7 lettergrepen op p. 101 en de structuur van de zevensyllabige versregels op p. 102. Trouwens, wat noemt schr. een woord?!

Ik geloof wel dat schr. gelijk heeft met zijn opvatting, dat zowel in de jav. poëzie als in andere door hem besproken verstypen er in het algemeen een tweedeling van de regel valt op te merken, dat de caesuur dus wel een karakteristiek verschijnsel is — en dat kan inderdaad best samenhangen met het feit dat de meeste van deze poëzie gezongen werd. Intussen is opmerkelijk dat de schrijver zelf vaststelt dat zowel in het Jav. als in het Mal. en elders die caesuur altijd tussen twee woorden valt, nooit in het woord: een aardige illustratie van het belang van het woord in de versregelstructuur! Met zijn betoog dat de pantun toch eer lettergreep- dan woordvers heeft (p. 113) heeft schr. mij niet overtuigd: het is immers nu eenmaal niet wáár dat er een vast aantal lettergrepen per regel is — dat is juist een van de typische verschillen met de jav. tembang! En de gebondenheid aan een melodie impliceert dunkt mij, bij de wijze van voordracht van de pantun e.d., ook volstrekt niet een vast aantal lettergrepen, men kan ook een melodie op een vast aantal woorden bouwen, eenheden (gezien de taalstructuur overwegend) van twee, drie of vier lettergrepen, die in de melodie als eenheid worden benut en gehanteerd en gezongen. Schr. blijft hier intussen niet bij staan, en komt dan tot de conclusie dat ook voor pantun, sjair e.d. IN volkspoëzie 'de syntactische grens... de grondslag van de versbouw' vormt (p. 126). Mocht hij gelijk hebben — en een kern van waarheid steekt zeker in dit releveren van de syntactische grens in de regel — dan is dit vers eigenlijk toch precies wat De Groot met zijn 'woordgroepvers' bedoelt (zie zijn nadere uiteenzetting in het genoemde werk p. 28 vv.). Ook dan blijft het voor de hand liggen het woord relevant te achten boven de lettergrepen, aangezien nu eenmaal woordgroepen uit woorden, niet uit lettergrepen zijn opgebouwd in het taalgebruik, ook in het poëtische.

Het vijfde hoofdstuk: *Waar gaat de Indonesische letterkunde heen?* bevat een uitvoerige karakteristiek van de poëzie van Amir Hamzah, die voor Sl. een 'verheven slot' van de mal. periode vormt, op grond van het overigens wel erg formeel aandoende argument dat pas in 1945 de B.I. als een officiële taal geproclameerd is, wat betekent 'dat alle literaire producten vóór dat tijdstip, onverschillig van welke provincie, als een provinciale letterkunde behandeld moet (sic) worden' (p. 155), (trouwens, op p. 238 noemt hij A. H. weer 'een vooraanstaande modern Indonesische dichter!'). Het stuk over deze dichter is op zichzelf een prettig lees-

baar essay, dat de dichter behoorlijk tot zijn recht doet komen — als wetenschappelijke bijdrage zou men het geheel graag wat strakker, wat exacter (ook de ned. vertalingen!), wat meer terzake gezien hebben. — Vervolgens komt een paragraafje over de vijf-en-veertigers en hun poëzie, dat weinig nieuws oplevert, in feite ook alleen dient als aanloop tot een studie over Chairil Anwar, die zoals schr. dat noemt vnl. comparatief is, daar hij elders al een 'psycho-analytische' studie aan deze dichter gewijd heeft (zijn artikel in Bahasa dan Budaja. I?) Deze comparatieve studie bestaat dan in het vergelijken van enige gedichten van Chairil Anwar met werk van Marsman en Slauerhoff. De overeenstemmingen zijn soms inderdaad frappant. Enige beschouwingen volgen over expressionisme en zijn poëtische verwezenlijking, vnl. in het vrije vers, waardoor Chairil zich ook sterk van Amir Hamzah onderscheidt — en heel de generatie van en na Chairil, die zich immers sterk op hem inspireert. Het blijft echter bij vage aanduidingen, tot een behoorlijke, scherpe analyse van taalgebruik en versvorm van de naoorlogse poëzie komt schr. helaas niet. En ook de afsluitende 'algemene karakteristiek' is te fragmentarisch en vaag om belangrijk of relevant te kunnen heten. Het is alles wel erg beneden de maat van een wetenschappelijk onderzoek!

Tenslotte komt het hoofdstuk *Stijlkunde en de poëzie*. Terecht komt schr. op voor stilistisch onderzoek van de Indonesische poëzie: de wetenschap mag niet blijven steken in de filologie en literatuurgeschiedenis, en al is men het in het Westen daar wel over eens: voor IN moet men nog beginnen met de stilistische analyse en theorie (intussen: behoorlijke filologische onderzoeken, tekstuitgaven etc. zijn wel een zeer noodzakelijke voorwaarde om tot stilistische analyse te kunnen komen, in dit opzicht heeft Sl. heel wat te leren, lijkt me, van de gesmade filologen). Schr. licht de noodzaak en problemen van stilistisch onderzoek toe aan de hand van de functie van woordspelingen in de Indonesische talen, waaraan hij terecht grote aesthetische waarde en mogelijkheden toekent, en in het bijzonder ook aan de hand van het klankspel dat zo overvloedig wordt toegepast in bv. de javaanse poëzie. Met name staat hij lang stil bij het *Woordenspel in het dichtwerk Nāgarakrētāgama*, waarover hij trouwens al eerder artikelen publiceerde. Hij stelt nieuwe interpretaties voor van de laatste verzen van dit gedicht, die hij in tegenstelling tot voorgangers voor echt houdt, juist op grond van hun zeer bijzondere stilistische kwaliteiten — en ik geloof dat hij inzake die echtheid gelijk heeft, al weet ik niet of zijn interpretatie van die verzen nu de definitieve zal blijken te zijn. In ieder geval verdient zijn opvatting serieuze aandacht en overweging. Aan de hand van een aantal verzen toont Sl. overtuigend aan welke rol met name alliteratie en assonantie in dit gedicht spelen, hoe Prapañca er een beheerst en effectief gebruik van weet te maken, zich daarbij enerzijds voegend naar de eisen van het Javaans en zijn literaire traditie, maar anderzijds toch persoonlijk die mogelijkheden afwegend en benuttend. Zijn conclusie dat dit gedicht, met de Rāmāyana, een prachtig uitgangspunt is voor een 'indonesische stilistiek' lijkt me juist en belangrijk, evenals zijn suggestie dat ook moderne Indonesische dichters rijker zullen kunnen worden, als dichter, van studie van deze letterkunde. — Een *Aesthetische beschouwing van de moderne Indonesische poëzie*, dwz. van enige verzen van moderne dichters sluit dit hoofdstuk af, en al blijft ook hier telkens de opmerking te maken dat het wel erg fragmentarisch en incidenteel is, dat een stilistiek van de moderne poëzie méér inhoudt en dieper moet graven, het is in ieder geval een begin dat niet zonder beloften is.

Samenvattend moet ik helaas vaststellen dat dit boek als proefschrift, als eerste proeve van wetenschappelijke bekwaamheid, een ernstige teleurstelling betekent. Misschien is het interessante leetuur voor een belangstellende leek — al is het voor zo'n lezer ook een gevaarlijk boek! —, de indonesische filologie en stilistiek

zijn er maar weinig mee gediend, en nu de slordigheid en het gebrek aan zelftucht en zelfcritiek, die ik al eerder in deze auteur signaleerde (BKI 109, 1953), blijkbaar gebreken zijn die hij ook bij de voltooiing van zijn universitaire studie en vorming nog niet heeft overwonnen, moet men vrezen dat zij hem zullen blijven vergezellen op zijn verdere wetenschappelijke (en universitaire?) carrière. Die gedachte tempert wel zeer de vreugde die de verschijning van dit boek op zichzelf wekt!

Utrecht, Juli 1955.

A. TEEUW.

Dr. J. Voorhoeve, VOORSTUDIES TOT EEN BESCHRIJVING VAN HET SRANAN TONGO (Negerengels van Suriname); N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers Maatschappij, Amsterdam 1953. (Amstêrd. dissertatie).

Het is bekend dat een wetenschappelijke beschrijving van het Surinaamse Negerengels of „Sranan Tongo”, zoals het tegenwoordig genoemd wordt, nog altijd ontbreekt. Bijzonder verheugend is het dan ook, dat de beide leiders van het in opdracht van de „Sticusa” ondernomen taalonderzoek in Suriname, prof. Hellinga in Amsterdam en prof. Pée in Luik, ook de studie van deze „Surinaamse taal” in hun werkprogram hebben opgenomen. Wij mogen verwachten dat de algemene taalwetenschap nu binnen afzienbare tijd met een modern-linguistische beschrijving van dit creolizeringsproduct verrijkt zal worden.

Het proefschrift welks titel hierboven staat dient blijkbaar als een eerste aanloop tot zulk een beschrijving te worden beschouwd. Wie echter meent dat deze „Voorstudies” de resultaten van onmisbaar of althans belangrijk voorbereidend onderzoek brengen, wordt teleurgesteld. Als nuttige voorstudies zouden wij beschouwen — wij noemen slechts enkele voor de hand liggende mogelijkheden — een goed gedocumenteerde taalhistorische inleiding, een, zij ’t voorlopig, dialectologisch en anthropologisch overzicht van het taalgebied, of wel een modern-linguistische poging tot karakterisering van taalcreolizing in ’t algemeen of van dit verschijnsel in het Karaïbische gebied in ’t bijzonder, maar niet de verzameling van kritische opmerkingen over het werk van anderen die zich met het Negerengels hebben beziggehouden waarmee het grootste deel van het boek gevuld is, noch ook de resultaten van een vrijwel oncontroleerbare proefanalyse die een derde van het werkje in beslag neemt.

Het eerste hoofdstuk is — afgezien van enkele regels gewijd aan de bekende verhandeling van Hugo Schuchardt over het Saramakkaans — geheel gevuld met kritische beschouwingen over enige oudere grammatische beschrijvingen, nl. die van de Herrnhutters uit de 19e eeuw, die van R. D. Simons van 1941 en de beknopte, als structureel bedoelde, schets van R. A. Hall in *Language* XXIV (1948). Het oordeel van Dr. Voorhoeve over deze laatste is niet mals: „Hall heeft het Sr.Tg. geanalyseerd op basis van onbetrouwbaar materiaal, zonder de fouten van zijn materiaal te kennen. Hij voerde zijn analyse uit op grond van een methode, die vreemde categorieën aan het Sr.Tg. opdrong. Het resultaat van zijn analyse is een structuurtekening welke of identiek is aan de Engelse taalstructuur, of vaag en onvolledig blijft op punten waar de structuur van het Sr.Tg. te zeer afweek van de Engelse” (p. 30). Nu willen wij niet betwisten dat Hall’s korte schets (24 blz.), gebaseerd op niet door hemzelf opgenomen tekstmateriaal, evidente fouten bevat. Maar dat die tekortkomingen een oordeel rechtvaardigen dat op de eerste de beste volkomen ongeschoolde dilettant wellicht toepasselijk zou zijn, kunnen wij niet inzien. Dr. Voorhoeve weet blijkbaar nog niet, dat geen taalbeschrijver er ooit in slaagt de linguistische doodzonde, het „opdringen van vreemde taalcategorieën”, geheel te vermijden.

Beter komt de beschrijving van het „Caribbean Creole” (Dominica en Br. Honduras) van Douglas Taylor er af, waaraan het korte tweede hoofdstuk is gewijd.

Het derde hoofdstuk, dat 25 blz. telt, brengt eindelijk iets wat men het resultaat van eigen onderzoek zou kunnen noemen, nl. „resultaten van een proefanalyse van het Sranan Tongo”. Ongelukkig heeft de auteur evenwel ook hier niet met eigen materiaal gewerkt, maar uitsluitend met de verhalen uit Herskovits' „Suriname Folk-Lore” afkomstig van diens informant no. 1, ofschoon hij Herskovits' materiaal zelf als onbetrouwbaar beschouwt (zie p. 10—15). Weliswaar beschikte hij over een naar zijn mening uitstekende informant, die hij dus wellicht als tekstzuiveraar heeft gebruikt. Over deze proefanalyse zelf valt overigens niets te zeggen, daar de auteur ons het geanalyseerde materiaal onthoudt. „De analyse zelf kan moeilijk worden gedemonstreerd”, zegt hij in zijn „Voorwoord”. Waarom? zijn wij geneigd te vragen. In plaats van zijn lezers — linguïsten toch immers? — met talrijke, soms nogal schoolmeesterachtige, methodologische opmerkingen in moderne linguïstische methoden te onderrichten, had hij beter gedaan hen deelgenoot te maken van „de ordening van het materiaal en het aflopen van vele moeilijke wegen, die grotendeels tot niets leiden”, waaruit volgens hem de analyse zelf heeft bestaan (Voorwoord X). Ook de aantekeningen bij dit hoofdstuk in Bijlage I kunnen het gemis van een en ander niet vergoeden.

In Bijlagen II en III volgen tenslotte nog een aantal kritische aantekeningen bij resp. Hall's vermeld artikel en Taylor's verhandeling over de phonemen van het „Caribbean Creole”.

Voor de auteur zelf zijn deze „Vorstudies” ongetwijfeld belangrijk geweest. Zij hebben hem doen ondervinden, hoezeer het terrein waarop de moderne taalbeschrijver zich beweegt, bezaaid is met voetangels en klemmen. Zij hebben hem ook doen zien, hoe zware eisen men moet stellen aan het materiaal — kwalitatief en kwantitatief — en hoe moeilijk het is, aan deze eisen te voldoen. Maar wil hij werkelijk iets tot stand brengen, dan zal hij nu zelf aan 't werk moeten gaan, d.w.z. zelf het materiaal bijeen moeten brengen van welks onmisbaarheid voor een behoorlijke beschrijving hij overtuigd is. Een verblijf van 1 jaar in Suriname zou, ter voorbereiding van een wetenschappelijk bevredigende beschrijving van althans 1 dialect, waarschijnlijk wel voldoende zijn.

J. P. B. DE JOSSELIN DE JONG.

N. St. Iskandar, UDJIAN MASA. J. B. Wolters' Uitgevers
Maatschappij, Djakarta-Groningen, 1952. 499 blz. Prijs f 17,50.

In dit lijvige boek heeft de schrijver gepoogd de gebeurtenissen en de beproevingen te schetsen, die het gevolg zijn geweest van de eerste politieke actie in Juli 1947, waarbij o.m. de republikeinse kantoren te Djakarta werden gesloten en de aldaar nog functionnerende diensten van de Indonesische Republiek werden ontbonden. Daar de Republiek niet bij machte was, aan de daardoor werkeloos geworden ambtenaren het salaris door te betalen en het republikeinse geld — te Djakarta *uang kiblik* geheten — trouwens zijn waarde als ruilmiddel meer en meer had verloren, geraakten velen toen in ernstige moeilijkheden. Weliswaar was het niet moeilijk, bij de Nederlanders werk te krijgen, maar menigeen gevoelde zich in zijn geweten daartegen bezwaard. Schr. wil nu, naar hij in zijn inleiding doet uitkomen, bovenal laten zien, hoe zwaar de aan de Republiek getrouwen onder de inwoners van de hoofdstad het te verduren hebben gehad, tot welke innerlijke conflicten, gezinsconflicten en conflicten met de omgeving het gebeuren dier dagen heeft geleid, en in het bijzonder wel, hoezeer de uitslag van deze strijd heeft afgehangen van het moreel, de karaktervastheid en het zelfbewustzijn der betrokkenen. Daartoe schetst

hij al datgene wat in zijn onmiddellijke omgeving te Djakarta heeft plaatsgevonden, en wisselt dit verhaal af met een relaas van de diplomatieke strijd, die aldaar en elders is gestreden. Maar dit laatste is niet de hoofdzaak; zijn eerste doel is, het leven te Djakarta in deze periode voor het nageslacht vast te leggen en de toekomstige geschiedschrijver van de Indonesische vrijheidsstrijd, materiaal te bieden.

Naarmate men vordert met de lectuur van dit breed uitgesponnen boek, voelt men twijfel rijzen aan het welslagen van dit pogen. En men gaat zich afvragen of de schrijver daarin wel kón slagen, alleen al vanwege de opzet, die het boek vertoont: een aaneenrijging van op ongeregelde tijdstippen neergeschreven aantekeningen, beschouwingen, gesprekken, beschrijvingen, anecdoten, novellistische schetsjes, ja wat al niet. Iskandar kan goed vertellen, en het is dan ook geen wonder, dat de schetsjes, waarmee hij het tijdsgebeuren illustreert, tot de best geslaagde gedeelten van het boek behoren. Verder heeft hij de nerveuse sfeer van het Djakarta dier dagen, verontrust door allerlei tendentieuze berichtgeving, en de verwarring, waaraan velen ten prooi waren, goed getekend. Maar tot een roman over het Djakarta „thuisfront” is het boek onder schrijvers handen niet geworden; daarvoor ontbrak uiteraard niet alleen de distantie, maar ook heeft de kroniekschrijver de romancier voortdurend dwars gezeten. Aan de andere kant is Iskandar echter te veel littérateur — en was hij teveel partij — om de historie van deze bewogen dagen te kunnen schrijven, zoals hij in zijn inleiding zegt te willen doen: op neutrale en onpartijdige wijze. Want de lezer blijft geen ogenblik in het onzekere over de vraag, aan welke kant de schrijver staat. Een grote rol spelen in het boek de figuren van Muhammad Amin en Abulahab, benamingen, die de schrijver heeft uitgedacht voor het type van de *non's* en dat van de *co's* — de alle samenwerking met de Nederlanders afwijzenden en degenen die daartoe wel bereid waren. Deze namen reeds spreken een duidelijke taal. De *non* is getooid met de naam van de profeet, Muhammad, en met epitheton Amin, de Betrouwbare, dat de profeet sierde; de ander heet Abulahab, naar de verwoede, ter hel verwezen tegenstander des profeten, wiens (scheld)naam in hoofdstuk CVI van de Koran voor altijd is vastgelegd. De lezer weet dus van tevoren reeds, waar hij aan toe is, maar wanneer hij wat kritisch is aangelegd, zal de eenvoud van deze tweedeling hem toch wel wat huiverig maken, aan dit boek de historische waarde toe te kennen, die schr. eraan toegekend wil zien. Zo helder in wit en zwart laat de geschiedenis zich niet tekenen, tenzij voor de romantische visie. Maar hoeveel dieper en aangrijpend is bv. de reactie van de romanschrijver Pramudya Ananta Tur op het afschuwelijke gebeuren, dat de oorlog in Indonesië was!

G. W. J. DREWES.

Geddes, W. R.: THE LAND DAYAKS OF SARAWAK.
London: H.M.S.O. (Colonial Research Studies No. 14) 1954,
pp. 113; illustrations, diagrams, maps. £ 1.12.6.

This is a report based on fieldwork in 1949-51 among the Sadong branch of the 'Land Dayak' of southern Sarawak. The expedition was one of the research projects recommended by Dr Leach in 1948 and carried out by professional anthropologists under the auspices of the Colonial Office. The report is a long work (its 113 double-column pages would make a book of perhaps 400 if printed in normal monograph form), well printed, with excellent photographic illustrations and adequate maps. It is difficult to see why the price is so excessively higher than that of other reports in the same series.

The report is on a 'social economic survey': it is divided into two major sections

on 'general features of cultural organisation' and on economy, followed by a ten-page section of personal recommendations by the author for the betterment of Land Dayak standards of living. It is difficult to make a just appreciation of such a work, for presumably it is intended for general readers (primarily administrators) rather than for anthropologists. It is probable that what might be regarded as deficiencies in an academic monograph are due to this and will be supplied in later specialised publications.

Social anthropologists will be more interested in the first section, but may feel that Dr Geddes has made a less thorough analysis of social organisation than of the economic system. This is not to say that the section on social organisation is at all less than satisfactory, but in general it is not quite of the very high standard reached by British anthropologists in their studies of African societies, nor of the minutely documented detail of the author's own second section. This is particularly a pity because ambilineal systems, such as that of the Land Dayak, have received very little attention in kinship theory. Dr Geddes presents a full picture of the activities and affective ties of the ambilateral kindred but pays no attention here to its importance in the comparative study of kinship. At times, too, one has the impression that he is not thoroughly acquainted with the literature on other Bornean societies of similar structure, and in particular with the Dutch sources on southern Borneo.

It is impossible to agree with him that the reason why the Land Dayak are not unilineal is 'the diverse origins of the people' (p. 14) which make a lineage system 'out of the question'. Diverse origins are by no means incompatible with a lineage system. Other tribes in Borneo, reasonably maintaining common origin, nevertheless are ambilineal. All known societies in Borneo are ambilineal: such systems exist in their own right, are widespread over other large areas of island southeast Asia, and cannot be explained by local historical particularities. It is because of the great theoretical interest of such systems that one is a little frustrated by Dr Geddes' approach, that of psychological functionalism. His general procedure is to isolate 'sentiments' whose function he then argues is to favour the integration and stability of the grouping concerned. These ties and sentiments are very important and may be general, but they are essentially personal, imprecise, and unstable. These attributes may well be those of Bornean society in general, but a more structural approach dealing with jural relations, with rights and duties as well as with sentiments, would have led to a deeper and more precise analysis.

One misses also more detailed facts about matters of basic ethnography such as boundaries, migrations, fission, and historical and cultural relationship to the Land Dayak of the upper Sarawak and to surrounding tribes.

A section to which those interested in naming systems should be directed is that describing an extraordinary development of teknonymy (pp. 17-18). This appears to be a valuable test case for the interpretation of teknonymy in general, and perhaps Dr Geddes will deal with it later in a professional journal.

My criticisms are not meant to obscure the fact that this is an extremely good account; detailed, thorough, and likely to be useful to the people it describes and to those who govern them. It is well organised and develops around a clear and convincing theme. Dr Geddes has made a very valuable contribution to the study of a country where competent ethnography has been very rare indeed, and his academic colleagues will look forward with encouraged interest to his theoretical analyses based on such obviously trustworthy material. In Sarawak, the propounders of the view that the 'socio-comics' merely picked the brains of the 'local experts' will have to change their minds. This is a job for an anthropologist, and Dr Geddes has done it well.

RODNEY NEEDHAM.

H. R. C. Wright, FREE TRADE AND PROTECTION IN THE NETHERLANDS, 1816—1830; A STUDY OF THE FIRST BENELUX. Cambridge University Press, 1955, XI + 251 blz. 31/6.

Wright geeft in de eerste 93 bladzijden van zijn boek — een bewerking van zijn in 1948 te Cambridge verdedigde proefschrift — een goed overzicht van de economische achteruitgang van ons land in de tweede helft van de 18de en de eerste vijftien jaren van de 19de eeuw. Wat is onze kennis van dit onderwerp in de laatste dertig jaar toegenomen! W. kan volop putten uit werk van o.a. Posthumus, I. Brugmans, Mansvelt en uit talrijke meest onder leiding van Sneller bewerkte Rotterdamse dissertaties. Voor den niet in de geschiedenis der belastingen geïnteresseerde is dit het belangwekkendste deel van het boek.

Reeds in zijn voorwoord verklaart de schrijver nl. dat de tariefpolitiek van Willem I, zijn hoofdonderwerp, maar weinig bijdroeg tot de economische herleving, die tussen 1815 en 1830 plaats had. Zijn onderwerp, door Wright ook uit de bronnen aanwezig op het Algemeen Rijksarchief bestudeerd, is daarom voor den algemeenen of zelfs den algemeen-economischen historicus niet zeer aantrekkelijk. De auteur heeft — zoals vele van zijn landgenoten — ook niet de gave hoofd- en bijzaken duidelijk te onderscheiden, zodat men een wat langdradig relaas met heel veel feiten, waarvan de portée lang niet altijd duidelijk wordt, heeft door te werken. Men ziet achter alle ambtelijke uitspraken en alle gelegenheidsgeschriften van in de economische politiek geïnteresseerden ook nauwelijks de levende mensen. Evenwel zal wie het onderwerp interesseert, W. dankbaar zijn voor het vele wat hij bijeenbracht, o.a. voor de statistische gegevens, die hij aan het einde van de meeste hoofdstukken liet afdrukken.

Het boek wordt hier besproken, omdat het een hoofdstuk bevat — het twaalfde — over vrijhandel en mercantilisme in Nederlands-Oostindië (de West wordt niet behandeld). Ook hier geeft W. er blijk van de literatuur goed te beheersen, hoewel hem enkele werken zijn ontgaan, zo Ottows dissertatie over van der Capellen (en Müntinghe)'s rapport over de agrarische questie. Willem I was aanvankelijk, mede uit deferentie voor Engeland, wel verplicht, hierin Gijsbert Karel's adviezen volgend, de door Raffles ingevoerde liberale maatregelen te accepteren. Hoe en waarom hij hiervan in de loop der jaren terugkwam, valt uit W's relaas wel op te maken, hoewel hij ook hier de saillante punten niet helder doet uitkomen. De verdeling van het hoofdstuk in een deel: *Reluctant Liberalism (1816—1824)* en een deel: *Mercantilist Policies (1824—1830)*, lijkt mij met het oog op comm. gen. du Bus (1825—1830) en zijn liberale ideeën niet zeer gelukkig; W. heeft hier natuurlijk het oog op de veranderingen veroorzaakt door de oprichting van de Nederlandsche Handelsmaatschappij in 1824. Men zal in dit hoofdstuk soms belangrijke detailgegevens aantreffen, die nieuwe gezichtspunten openen.

W. Ph. COOLHAAS.

TE VERWACHTEN RECENSIES:

Paul Arndt, *Gesellschaftliche Verhältnisse der Ngadha*, 1954 (G. W. Locher); C. C. Berg, *Herkomst, vorm en functie der Middeljavaanse Rijksdelingstheorie*, 1953 (Bosch); A. Capell, *A linguistic survey of the South-Western Pacific*, 1954 (Uhlenbeck); C. Maxwell Churchward, *Tongan Grammar*, 1953 (Uhlenbeck); O. Chr. Dahl, *Malgache et Maanjan* (Berg); G. W. J. Drewes, *Een Javaanse primbon uit de zestiende eeuw*, 1954 (Uhlenbeck); P. Dupont, *La version môme du Nārada-Jātaka*, 1954 (Bosch); Isidore Dyen, *The Proto-Malayo-Polynesian Laryngeals*, 1953 (Berg); P. v. Ernst, *Geld in Melanesië, z.j.* (Chabot); K. W. Galis, *Papua's van de Humboldt-baai*, 1955 (Bertling); J. Gonda, *Sanskrit in Indonesia*, 1952 (Teeuw); Mantle Hood, *The nuclear theme as a determinant of Paṭet in Javanese Music*, 1954 (van Wengen); Dr J. J. A. M. Houben S.J., *De Koran als het woord van God*, 1953 (Drewes); F. C. Kamma, *De Messiaanse Koréri-bewegingen in het Biaks-Noemfoorse cultuurgebied*, 1954 (van Wouden); Raymond Kennedy, *Fieldnotes on Indonesia, South-Celebes 1949—1950* (Cense); S. Kooijman, *Kunst in Nieuw-Guinea* (G. W. Locher); *Nieuw-Guinea, de ontwikkeling op economisch, sociaal en cultureel gebied in Nederlands en Australisch Nieuw-Guinea, onder hoofdredactie van Dr Ir W. C. Klein, deel I, II, III 1953/54* (Korn); M. van Overbergh, *Songs in Lepanto Igorot as it is spoken at Bauko*, 1954 (Cense); Paul Schebesta, *Die Negrito Asiens, Bd 2. 1. Halbband: Wirtschaft und Sociologie der Negrito*, 1955 (Fischer); Wilhelm Schmidt, *Das Mutterrecht*, 1955 (Fischer); B. J. O. Schrieke, *Indonesian Sociological Studies*, 1955 (P. E. de Josselin de Jong); H. J. Sell, *Der schlimme Tod bei den Völkern Indonesiens*, 1955 (J. P. B. de Josselin de Jong); M. E. J. G. Verstraelen S.V.D., *De bijwoordelijke bepalingen van het werkwoord in enkele Indonesische talen* (diss. Utrecht), 1955 (Uhlenbeck).